

ВИДАННЄ СОЮЗА ВИЗВОЛЕННЯ УКРАЇНИ

75

ВОЛОДИМИР ДОРОШЕНКО

У ВІДПОВІДЬ НАПАСНИКАМ

(Дві статі з приводу різних „ревеляцій“ про Союз
визволення України).

ВІДЕНЬ, 1917.

НАКЛАДОМ СОЮЗА ВИЗВОЛЕННЯ УКРАЇНИ.

З друкарні Адольфа Гольцгаузена у Відні.

DK
508
.7
D67
1917a

DK
508
.7
D67

Передмова.

Широка й плідна діяльність „Союза визволення України“ очевидно не могла не звернути на себе загальної уваги. І от поруч із численними заявами спочуття й признання від правдивих приятелів української справи споміж чужинців та від різних груп і осіб із українського громадянства (особливо від стрільців і полонених *), сиплять ся на адресу Союзу від самого початку його діяльності й до нинішнього дня всілякі докори, обвинувачення й оббріхування з боку найріднійших ворогів української волі. Нічия мабуть діяльність не викликала проти себе стільки ворожих нападів і напастей, як саме робота нашого Союзу. Можна сміло сказати, що в очах ворогів українства став ся Союз ніби символом і уособленням українського руху в часі війни і то до того ступня, що поза ним і його діяльністю вони сливе не бачили й не бачать ніякої иншої української, чи звязаної з українською справою роботи по сім боці фронту: все і вся стушовувало ся у них тут перед роботою Союзу, зливало ся з його акцією. Є се очевидно для Союзу найкращим признанням, бо свідчить, що значить дійсно його робота небуденна, коли потрапила заслонити собою всяку иншу, значить, дійсно встиг він багато зробити для української справи, раз так гвалтовно й безперестану атакують його її вороги. І коли ми від часу до часу

*) Пор. напр. того роду заяви признання й протести проти надлепів на Союз в 15-16, 17-18, 25-28, 41-42, 67-68, 118, 176 й ин. числах „Вістника Союзу“.

озивали ся на сі атаки*), то робили се не тому, щоб вони нас б'яли, але в інтересі тої справи, якій служимо, з цілю підчеркнути зайвий раз свою принципіальну позицію, провідну ідею своєї діяльності як для всіх тих зпоза українського табору, що щиро цікавлять ся справою визволення України й хотять яснійше уявити собі нашу для сеї справи роботу, так — і се передовсім — для тих наших земляків, що волею долі не можуть бути її свідками або учасниками, бо коли опінії ворогів і то ворогів непересднаних, згори свідомо упереджених, може бути для нас байдужою, то добра думка всіх чесних людей, а передовсім думка щирих синів Рідного Краю має для нас велику вагу й ми зовсім не зичимо собі, аби вони мали проти нас хоч тїнь якого - будь упередження. А що від наклепів і брехопь, повторюваних уперто й безперестану, могли би зродити ся якісь сумніви, від котрих недалеко й до упередження, то volens-nolens мусимо реагувати на сі ворожі наскоки в обороні своєї політичної чести й правди свого діла. Мусимо се робити тим більше, що дійсно в часі війни приссало ся до справи визволення України багато таких людців, з якими Союз не мав і не має нічого спільного й від темної „роботи“ яких завсїди стояв і стоїть осторонь.

Тимчасом, як уже згадувано, значні розміри й успіх роботи Союзу (які легко пояснюють ся тою обставиною, що провадить її щиро віддана українській справі політична організація на основі явної і продуманої програми й тактики), а також той факт, що се робота саме організації і то одинокої закордонної організації російських Українців, причиняють ся до того, що все, що робить ся по сім боці фронту російськими Українцями або серед російських Українців, вороги з того боку приписують єдино тільки Союзови й поза Союзом та його діячами не бачать і не хотять бачити, не годні бачити нікого иншого.

*) Пор. протести президії Союзу „По поводу инсинуаций Н. Троцкого в газетѣ „Голосъ“ (Вѣна, 1915 р.) і „По поводу статьи Г. Алексинскаго в „Современномъ Мирѣ“ (Женева, в травні 1915 р.).

Вдячним же моментом до сих нападєй, моментом, що служить вихідною точкою для них, є та обставина, що Союзови доводить ся працювати по сїм боці бойової лїнії й стикати ся в своїй працї з урядовими чинниками осереднїх держав та користати з їх помочи. Звідси інсинуації на тему „запроданства“ й таке инше.

Подані низше рядки мають саме за цїль виказати повну абсурдність подібних обвинувачень, мають показати, що Союз у своїй роботї ніколи не був нічим запроданцем, ніколи не стояв ні на чийх послугах, а завсїди був і є супроти всяких „чинників“ лише стороною, а не слугою їх, завсїди йшов своєю власною дорогою, а не робив з чийогось наказу, завсїди старав ся використати поміч сих ворожих Росії чинників на добро гнобленого рідного народу й ніколи не був слїпим оруддєм в їх руках. Таких послугачів і агентів було досить, але не в Союзї треба їх шукати!

Колиб Україна мала свою державу, то нікому, розумїеть ся, й на думку не спало-б обвинувачувати її представників за шуканнє помочи у ворогів свого ворога, як ніхто в Росії чи взагалї в антантї не роздирає шат з приводу тої напр. помочи, яку дістають Серби чи Бельгійці від держав порозумїння. Але то вже не вина Союзу, що йому, організації недержавній, а громадській, припало в удїлі сповнати до деякої міри функції державного представництва України, хоч і без усякого на те „права і уповноваженнє“. Аджеж вїмкові обставини, в яких перебувала Україна перед великою російською революцією, аж надто оправдують сей його „самозванчий“ мандат, що його мусїв він узяти на свої плечі мимо своєї волї в імя добра української справи, котрій ніколи нічим не спрочевірив ся, щоб в слушнїм часї віддати сей мандат і результати своєї працї рідній нацїї. Сподїваємо ся, що вона за се не осудить нас, як не осудила ніколи тих заходів, які колись робили попередники Союзу, — не лиш не осудить, а й знайде слова признання і вдяки.

**В справі ревеляцій російського генерального штабу про
«Союз визволення України».**

(Лист до Редакції «Українського Слова»). *)

Високоповажаний Пане Редактор!

В ч. 230-тім «Українського Слова» уміщена новинка «Російський штаб про «Союз визволення України», в котрій переповіджено «ревеляції» російського генерального штабу та доповнення до них «Нового Времени» й «Р'вчи». З огляду на те, що редакція не додала від себе жадних застережень щодо вірогідності сих ревеляцій, через що серед менше поінформованої нашої публіки могла би вкорінитися хибна думка, ніби-то згадані ревеляції в цілості відповідають правді, прощу Вас, Вн. Пане Редактор, о уміщення вяснення в сій справі, що так близько торкаєть ся й мене, як одного з членів президії Союзу, тим більше, що місячне або й півторамісячне спізнєння, з яким приходять до нас російські газети, й неприсутність під сю пору всіх членів президії на місці не дали їй змоги зареагувати на уміщені в них інсинуації скорше й від імени цілої президії **).

В згаданій вище новинці читаємо: «Р'вчъ» оповідає точно про організацію полонених» і т. д. і вкінці: «Очевидно «Новое Время» та «Р'вчъ», що дальше лишили ся

*) Друковано в чч. 234 і 235 «Українського Слова».

***) Вже по видрукуванню сього листа одержано у Відні й переслано мені подібного роду протест, виданий в Стокгольмі членами президії Союзу М. Меленевським і О. Скорописом п. з. «Что же такое «Союзъ освобождения Украины»? (Отвѣтъ російскому Генеральному Штабу на его «извѣщеніе» о названномъ Союзѣ), Стокгольмъ, 25 октября нов. ст. 1917 г. Зміст його майже ідентичний з сям моім листом. В. Д.

тубами російських націоналістів, не могли холодно дивитися на те, що хтось поборює свого майстра його власними середниками». Сі слова можуть у декого з читачів, особливо у тих, що під час інвазії не були на еміграції і з діяльністю Союзу менше познайомлені, викликати гадку, ніби оповідання «Р'єчи» дійсно правдиві й докладні, а — що ще гірше — ніби Союз уживав у своїй діяльності тих самих засобів, що російський уряд або генеральний штаб, себто був чимсь в роді шпionського відділу або «охрани» при німецьким або австрійським штабі, бо як же инакше зрозуміти наведене вище речення про майстра з його «середниками»?

Тому й не може тої справи лишити без відповіді.

Російський уряд з його штабами та охранами в боротьбі з Українцями свідомо не перебирає засобів та зводить кожний прояв українського руху до підкупу, аби за всяку ціну спаллювати його та, вказавши на його штучність і неприродність, з тим більшим оправданням його поборювати. Звідси всякі інсинуації на український рух здавен-давна, далеко ще перед війною.

Ціна всіх їх та сама, що й голосних свого часу ревеляцій Крисяка й Раковського про галицьких Українців.

Недалеко відбіг від інсинуації Крисяка et consortes і російський генеральний штаб. — Представляє він річ так, ніби-то Союз повстав з волі чи на замовлення австрійського або німецького правительства та служив їх цілям, які з Україною не мали нічого спільного. Се вислана з пальця брехня. Союз, як се найкраще може ствердити такий авторитетний в данім випадку чоловік, як др. Кость Левицький, повстав без усякої відомости, ініціативи й допомоги того чи иншого правительства. Повстав він з вибухом війни цілком спонтанічно, рівночасно з иншими заснованими тоді українськими організаціями — «Головною Українською Радою» і «Боевою Управою» й стояв цілий час у тіснім контакті з ними, який не переривався відтоді аж до нині. Коли на еміграції «Головна Українська Рада» перетворила ся в «Загальну Українську Раду», Союз був рівноправним її членом аж до застановлення її діяльності, а й досі його представник увиходить до «Центральної Стрілецької Управи», що повстала на місце «Боевої Управи».

Кожний з нас ще пригадує собі той порив, що обхопив був на початку війни ціле свідоме українство Ав-

стрії. От під впливом сього загального тоді піднесення і тих веселкових сподівань, які всі ми лучили з війною, на краю долю нашого народу. — й повстав Союз. Поділяв він і ту саму, що й згадані вище організації орієнтацію, яку можна віддати одним реченням: ворог мого ворога — мій приятель. А ворог наш була Росія, страшна гнобителька рідної України. Тож не дивно, що всі ми оповіли ся за тими, що йшли на неї війною, що мали її розбити, а тим самим визволити наших братів зі страшної тюрми народів. З чортом, — здасть ся, — з дияволом пішли-б тоді всі ми проти Росії, якби він рушив на неї, а не лише з будь-що-будь конституційними державами, устрій яких був ідеальним супроти московського ярма і всеж давав нам — як от в Австрії — печувані в російських обставинах умови розвитку. Виграна центральних держав видавала ся всім нам тільки поліпшенням сих умов і розтягненням їх як не на цілу Україну, то бодай на значну її частину, що знов зі свого боку відкривало світліші вигляди й для австрійської України, незмірно скріплюючи її під національним оглядом.

В кінцевім рахунку не все виїшло так, як тоді думало ся, але в головному наші надії сповнили ся: сиричишена воєнним погромом революція розвалила таки мури проклятої царської тюрми й випустила на світ божий багато-страдальний наш нарід. Отже, значить, наша орієнтація таки нас не завела і певне, що якби колись знову були ми в подібнім становищі, мусіли-б поступити так само, як і тепер. Зрештою не лиш по сей бік фронту була така орієнтація, а й по той — і на російській Україні цвіла «пораженческа» орієнтація і там хотіли розбиття Росії, а се можливе було тільки в результаті «германської» побіди. Тож найживіші люди й там бажали сеї побіди, тримали ся — значить — тої самої орієнтації, що й ми. Се була цілком природна орієнтація — творили її не чийсь гроші, а саме життя.

Очевидно, відповідно до вимог сього життя, закроена була й ціла діяльність згаданих вище органіцій, а між ними й «Союза визволення України». Одним із проявів її була між иншим і агітаційно-інформаційна робота Союза, що мала на цілі познайомити зі становищем і потребами пригнобленого в Росії українського народу громадську опінію осередніх держав та нахилити сим міродатні їх чинники до узгляднення і пошановання сих потреб в разі

зайняття якоїсь частини російської України. Поруч з тим йшла така сама робота у невральных краях. — Без сумніву мусіла вона впливати й на оцінку держав коаліції, що чейже не могло бути байдужим для наших національних змагань. Ся робота виявлялась у видаванню відповідної літератури — газет, журналів і книжок у найрізніших мовах, а також у поїздках мужів довірря Союзу до різних центрів осередніх і невральных держав для навязання особистих зносин з політичними, громадськими й ученими кругами та й для видавання і розповсюдження на місці присвяченої українській справі літератури. Ще ся діяльність не могла подобати ся Росії й її союзницям, які виступали з гаслом визволення народів зпід «австро-германського ярма». — се річ цілком природна, як цілком природне й те, що доводячи цілу неправду сього гасла та вказуючи на тяжке становище Українців і інших народів в Росії, ся діяльність тим самим йшла по лінії інтересів центральних держав. Алеж ся подібність інтересів не була мотивом нашої діяльності, не викликала її, а була моментом другорядним, побічним. що виходив із спільности позицій — боротьби проти спільного ворога.

Ся агітація й поїздки принесли багато доброго для загально-української справи, виводячи її з темного льоху внутрішньо-російського питання на широку арену міжнародньої політики. Рівночасно була вона корисна і з погляду тіснішого інтересу австрійської України, знайомлячи світ про неї та освітлюючи російську в ній господарку.

Поза тим мала вона й чималу чисто людську заслугу, бо улекшувала через невральні краї зносини емігрантів з Галичини й Буковини з їх ріднею та знайомими, що лишили ся під інвазією або перебували за океаном.

В міру того, як розвивали ся військові події і в полон до осередніх держав — Австро-Угорщини, Німеччини й Туреччини — почали попадати наші земляки з російської України, Союз не міг не подбати про їх матеріальне й духове становище. І знову не в чиїмсь иншим інтересі, тільки в чисто людським та національно-українським. Що сій діяльності не були противні згадані держави, се також річ самозрозуміла.

Нам бо ходило про несення помочи бідним полоненикам, про освідомлення їх, а їм про розбиття «визвольних» гасел антанту та очевидно й про асекурацію перед Росією

на будуче через повстання на місце збитої в одно російської маси ряду, як що не окремих національних держав, то бодай національно свідомих себе народностей, що все би стояли інакше до центра. — бажання цілком природне й зовсім непротивне нашим національним інтересам.

Тому центральні держави толерували не тільки українську пропаганду, а й всяку иншу — і то не лише в таборах, згадаймо відношення Німців до Флямайдців, Ірландців, до Литовців, Білорусинів, паренті до українського руху на Підляшшу.

Так повстали спеціальні табори для різних національностей — українські, польські, грузинські, або вір — мусульманські (для Татар головню). Але годі думати, що все се йшло згори — ні, без ініціативи й самодіяльності відповідних національних організацій ніщо само по собі не зробило ся-б. В кожній такій справі не обходило ся без довгих заходів і, коли хочете, навіть боротьби. Діло не так-то вже скоро й легко йшло, як се уявляють собі наші вороги. Треба було самим шукати, стукати ся, допомогати ся, настоювати, переконувати, поборюючи при тім тисячі перешкод, які ставляли нашій роботі несвідомість справи у відповідних чинників, а то й неприхильність різних груп, або осіб чи то до Союзу, чи то взагалі до української справи, наклепи і своїх і чужих. Отже балакати про створення цілого нашого руху тим чи иншим урядом — смішна річ! Творили його ми самі і в імя українських національних цілей і ніколи не були у когось на послугах, чиймись агентами, ніколи не торгували ні ідеями, ні душами. Тому з найбільшим обуренням мушу запротестувати на сім місці проти потворного обвинувачення в шпіонажі! Нікчемність сього обвинувачення може ствердити цілий ряд поважних свідків, бо ціла робота Союзу—як в осередніх державах, так і за границею їх, а також по таборах полонених—вела ся не лише самими емігрантами з російської України, а й при широкій і дружній допомозі найкращих людей з галицької й буковинської України. Досить назвати таких усім відомих людей, що перебували за кордоном з рани Союзу, як др. Лев Ганкевич (в Софії і взагалі на Балкані), др. М. Новаковський (поїздка до Царгороду), др. О. Назарук (Швеція), або брали чи беруть участь в роботі по таборах, як др. Р. Домбчевський, др. М. Кордуба, др. З. Кузеля, проф. Б. Лепкий, посол Я. Остапчук, др. О. Охримович, проф. В. Пачовський, др. В. Сі-

мович і багато, багато інших. Очевидно не брали-б вони участі в роботі Союзу, якби він стояв у таких підозрілих відносинах до властей, як се інешує російський генеральний штаб.

Очевидно Союз може відповідати тільки за своїх членів і співробітників, а не за всяких авантюристів, яких повно скрізь в сій війні і вчинки яких не раз умисне чи неспівомо беруть ся на рахунок Союзу *).

Робота Союзу завсїди була для російського уряду сіллю в оці, тому в націоналістичній пресї від самого початку війни було повно різного цькування на нього, а цілили сї цькування, розумієть ся, передовім в російських Українцїв. Свого часу «Украинская Жизнь» зібрала пишну китицю голосів чорносотенної преси про український рух (диви «Украинство въ призмѣ реакціонной мысли» в січневій книжці з 1916 р.) і чого-чого тільки там не було — і про Союз і про проф. Грушевського і — *horribile dictu!* — навіть проти того самого проф. Мілюкова, орган котрого (Р'ѣчь) тоді застунав ся за Українцїв і навіть брав до деякої міри в оборону Союз.

Та тепер часу змінили ся й кадетський орган опинив ся в україножерній компанії з «Кієвлянином» і «Нов. Временем», які завсїди денунціювали всіх і вся — і проф. Грушевського й митрополита гр. Шенцицького та й взагалї всіх, хто смів щось робити для української справи. І се не припадково. Адже кадети з «опозиції його величності» перейшли в контрреволюційний табор і заїло виступають проти революційного руху взагалї, а українського зосібна. А що в кінці серпня і в початках вересня н. ст. на перший плян внутрішньої політики Росії висунула ся справа автономії України й реорганізації Генерального Секретаріату, то ся україножерна кампанія розгорїла ся наново з нечуваною силою.

Тодї-то й почали петроградські політики витрушувати, як із рукава, різні «ревеляції». — Передовсім, як знаємо, появили ся обвинувачення в германофільстві председателя Генерального Секретаріату Винниченка, а далї по-

*) Проти сих саме невідвчальних «дїячів» протестувала недавно відеська Українська Парляментарна Репрезентація в своїм комунікатї до преси (Див. «Дїло», 1917, ч. 273 з 20 падолиста й «Українське Слово», ч. 263 з 21 падолиста. Пор. також статю «Ще про темну роботу» в ч. 268 «Укр. Слова» з 27 падолиста, в котрій виразно проведена границя між Союзом і різного роду агентами.

чало ся відвідування напастей на Союз, на сей раз не самими лишень добровольцями, а для більшої доказовости й «посрамленія» Українців з високоурядового місця.

Дня 2 вересня п. ст. виступив ніби-то проти Союзу, а властиво проти Центральної Української Ради, російський генеральний штаб. — Звертаю увагу на сю обставину, бо вона дуже характеристична: з «рevelаціями» виступив не сам революційний уряд, а генеральний штаб. Се цілком зрозуміле. По своїй природі генеральний штаб тепер найменш демократична інституція в Росії. Зреформувавши й обсадивши своїми людьми цивільну адміністрацію, ре-революціонери не могли задля нестачі сил перевести сього в повній мірі у війську й там і досі всі вищі посади в руках царської генераліції, що ворожо настроєна до нового ладу та в глибині душі зітхає за старими порядками. З її то лона виїшов Корнілов зі своїми сателітами, які хотіли здавити не лише революцію, а й український рух та заміряли ся арештувати Центральну Раду й визначніших українських діячів.

І хоч Керенському вдало ся (не без помочи Українців) приборкати Корнілова, то все-ж-таки фактичний стан річей на верхах військової управи змінив ся дуже мало.

Який вітер віє там, можна було побачити з компліментів Корнілову недавнього начальника генерального штабу Алексеєва. — І от сей de facto контрреволюційний штаб виступає тепер на підмогу контрреволюційним елементам з «рevelаціями» про Союз, сфабрикованими при помочи славнозвісної «контр-розв'дки», яка при нїм стоїть і під фірмою якої соромязливо ховаєть ся стара царська охрана з її шніонами та жандармами й «співробітниками» споміж галицько-буковинських москвофілів з Геровським на чолі.

В результаті сеї помочи появил ся під голосним іменем «рevelацій» специфічний жандармсько-шпіонський твір, літературна якість якого так добре знана всім тим, хто мав приємність побувати під російським «судом і слідством» в справах політичних. З гори можна було сподівати ся, що в сїм «творі» Dichtung und Wahrheit будуть перемішані найдивнішим способом.

І так воно й є в дійсности. Правдивого там стільки, скільки сам Союз подав до прилюдної відомости в своїх виданнях (напр. у «Вістнику» або в «Памятковій книжці»), решта або перекручені факти, або звичайнісінькі денун-

цінці її злісні вигадки, що мають на цілі за всяку ціну очорнити Союз, а тим самим і цілий український рух.

Не маю наміру переходити по черзі всіх інсинуацій контр-розвідників. Про одну я вже вище згадав — се пік-чемна брехня, ніби-то Союз з благословенства Німців вислав або висилав до Росії шпіонів «з великим — як каже «Нов. Время» — комфортом і з солідними капіталами». Що в часі війни та її инша сторона користується шпіонами, се очевидно не підлягає сумніву, але про се знають і се роблять всякі «контр-розвідки» по сей і той бік фронту *), тільки не Союз, який ні в яким разі не послугувався і не послугується подібними «середниками» — навіть в поборенню Росії.

Рівнож вислана з палця її байка про ті величезні грошеві засоби, якими оплачується в таборах праця співробітників Союзу, що можуть ствердити всі ті люде, які в сій роботі брали або беруть участь.

А вже простим злочином є денунціювання декотрих російських полонених Українців, які крім національно-освідомляючої її культурно-просвітної роботи в таборах нічим не провинили ся. Простою денунціяцією є також наклеп на повертаючих з полону в дорозі виміни інвалідів-Українців, що се здорові агітатори (на доказ називають газети напр. полоненого Орищенка — чоловіка харого, сухітника, що мало не примірав у полоні). Силіткою є також і те, ніби то сформований в полоні «Перший запорозький полк ім. Шевченка» стоїть на фронті проти Москалів. Сей полк, як се відомо й багатьом галицько-українським стрільцям, перебуває на окупованім Німцями Підляшшу, де провадить живу культурну роботу і беть ся не на воєннім фронті, а на фронті народньої темноти та не-свідомости **).

Смішні також твердження, що Союз вислав агітаторів валити революційних міністрів, які висловлювали ся проти мира з Німцями. Се нагадує мені инше подібне обвинувачення, ніби то тов. Скоропис призначає членів Центральної Української Ради! І таких видумок без кінця.

*) Пор. вияснення члена президії Союзу Скорописа з приводу афери Ярмоленка (Див. «Вістник», ч. 173, ст. 683—685).

**) Докладніше про се в статі отамана сих Запорозжів М. Шаповала «Українська культурна праця на Підляшшу й Полісся», «Вістник», ч. 178, ст. 757—759.

Годі їх всіх тут простувати, але з приводу одної «ревеляції» не можу не сказати пару слів, бо чомусь вона страшенно сподобала ся Москалям і в тягу війни кілька разів гуляла по всяких російських газетах, а тепер знову появилася в елябораті генерального штабу.

Річ про телеграми до цесаря Вільгельма й ген. Пугалла з приводу зайняття Холма й Луцька, підписані між ними і мною. Сі телеграми, з котрими Союз зрештою не таїв ся, бо опублікував їх в своїх часописах, мають бути якимсь страшним «доказом» проти Союзу, а один панок спеціально писав про одну з них у «Кіевск-ій Мысли», дорікаючи мені «цїдуванням чобіт Вільгельма».

Тимчасом сі телеграми не були висловом жадних любаїських почувань Союзу й мали за ціль не підлабузнити ся за всяку ціну перед «паном і благодїтелем», а звернути зайвий раз у відповідний момент увагу міродатних чинників на непередавлені права українського народу до його прастарої території й старо-князівської столиці. Так саме й зрозуміли її в Німеччині, де деякі газети покликували ся на першу з сих телеграм в обороні українськості Холмщини.

На сім і кінчу, бо однаково всього не вичерпати. Пригадую тільки одню з приводу отсих «ревеляцій». — що в усіх таких обвинуваченнях Союз не самотний, бо-ж і зненавиджений російськими реакціонерами відомий російський соц.-демократ-большевик Ленїн, одинокий цирий приятель Українців, що без обиняків признає права їх на самостійну державу, його приятелі та прихильники — Зімовев, Троцький й ин. — також після ревеляції генерального штабу німецькі шпіони; німецьким шпіоном прозвано ще донедавна й знаюго соціаліста-революціонера Чернова, що в попереднім міністерстві був міністром хліборобства, за його аграрну політику на користь селянства, політику, що так настрахала дворянство й буржуазію, і т. д. і т. д.

Зрештою, кого тільки в часі сеї війни не окричано «зрадником вітчизни» й шпіоном!

Згадати-б, що по сеї бік фронту шпіоном називано проф. Масарика, а мало не за шпіона видавано проф. Грушевського, котрого мимо того царський уряд замкнув в тюрмі! Та й членів Союзу ріжні «приятелі» денунціювали перед урядами центральних держав як москвофілів і російських шпіонів!

Але всі сі напасти по сей і той бік фронту, як не спинили, так і не спинять Союзу в його роботі для добра української справи, а ради сеї роботи, ради її наслідків для України варто неодню перетерпіти її неодню вишести, навіть боязливе віднекування своїх же земляків! Пригадують ся мимоволі при сїм слова Драгомалова (в листі до Франка): «Міняють ся наші земляки частенько, як до місяця, а то й до мухи, яка вкусить, не слід тільки брати все на рахунок Українців взагалі».

А ми-ж добре знаємо, що кусає їх російська злюча муха — і реакційна і революційна — і кусає сильно, завзято, тому й не беремо їм за зле, що вони з болю міняють ся, бо знаємо також і те, що робота Союзу — хочаб серед полонених — стрічає на Україні «повне признання» (слова «Нової Ради», див. статю А. Ніковського «Нова позиція Союзу визволення України» в ч. 64 з 28 червня н. ст.), що від неї в Українців «серце радіє» (слова «Народньої Волі», див. статю М. Вороного «Де краще» в ч. 37 з 30 червня н. ст.), і тому спокійно чекаємо на своїм постерунку кінця війни, вірячи, що й наші земляки зуміють так само мужно оцінити нашу роботу й наші заслуги перед Рідним Краєм, як зуміли недавно зазначити се такі тверді й непохитні в своїй національній позиції Чехи супроти обляпуваних болотом чужонаціональної ворожнечі своїх народніх робітників.

З поважаннем
Вол. Дорошенко.

У Львові, 15 жовтня 1917 р.

«Союз визволення України» й «орієнтація» російських Українців *).

I.

Про „орієнтацію“ російських Українців і перед війною і в часі війни багато розводили ся — і свої і чужі — як у приватних розмовах, так і в ріжного рода писаннях. По сім і по тім боці фронту. Були се переважно вороги українського руху, котрі за всяку ціну старали ся його оплюгавити й знящити. Наші „найдорожші“ сусіди в Австрії хотіли за всяку ціну підставити нам ногу й на всі лади доводили, що російські Українці всі поспіль москвофіли — й політично й культурно, мало що не Москалі, що вони й у сні і на яві тільки й мислять, що про силу й велич „єдиної й нероздільної“ Росії, не хотять її розбиття і т. ин. і т. ин., що отже нема рації „піддержувати“ український рух в Австрії, бо з нього не буде жадної користі для держави, а значить, — був вивід, — треба як найбільше підгорнути австрійських Українців під носі їх національних противників.

Боронючи в першій лінії себе, австрійські Українці збивали сі твердження, при чім, не вдоволяючи ся змалюванням безправного положення українського народу в російській неволі, на доказ, що російські Українці зовсім инакшої думки, ніж їх представляють нам вороги, покликували ся на принагідні приватно-довірочні вислови різних знаменитих українських покійників в роді Антоновича або Житецького. На се з противного боку відповідало ся, що, мовляв, і дехто з самих Українців—галицьких і російських — нераз гостро картав своїх закордонних земляків за їх

*) Друковано в ч. 178 „Вістника Союзу“.

москвофільство, і з тріумфуючим виглядом цитувало ся знану заяву „Української Життя“ з приводу війни. А льогічний висновок скрізь і завсідни був очевидно один: брешуть вони, сучі сини, дурять лише наївних і несвідомих ричи Німців і Австрійців.

А що найбільшу діяльність у протиросійськїм напрямі розвинув по сім боці бойової лінії саме „Союз визволення України“, який безперечно більше ніж хто инший потрапив зацікавити українською справою суспільну опінію осередніх і неутральних держав, то на нього й посипали ся рясним дощем найбільші удари й обвинувачення, як противників української справи по сім боці фронту взагалі, так і ворогів самого Союзу яко такого зокрема, бо для всіх він завдяки своїй успішній і плідній діяльності був сіллю в оці. З завзяттем, гідним кращої справи, представлявано Союз організації самозванців, купкою людей, ніким неуповноважених, людей без значіння, пройдисвітів, що роблять на свою руку, будують на піску, бо за ними на Україні, мовляв, ніхто не стоїть, ніхто не поділяє їх думок і змагань тощо (досить згадати для прикладу виступи п. Л. Васілевського-Плохогокого, як у пресі — „Wiadomosci Polskie“, — так і в ріжних опрацьованих ним довірочних меморіялах до урядів центральних держав, от хочби виданий „Naczelnym Komite-tem Narodowym“ памфлет під назв. „Die russischen Ukrainer und ihre politischen Bestrebungen“ — Російські Українці та їх політичні змагання“).

А до отсього зміїного сичання з сього боку бойової лінії прилучали ся созвучні тони з тамтого. Ріжномастні оборонці „цілості“ Росії, „єдності й неподільності“ її й „русского“ народу — офіційальні й неофіційальні — від чорносотенців до соціалдемократів à la Алексієвський або Плеханов з піною на устах кричали про „самозванство“ Союзу, про його „запродаństwo“ й „зраду“ любого російського „отечества“! До сього каламутного потоку беззубої власти доливали й своїх помий також деякі „землячки“ з породи „пригноблених і упосліджених“ Союзом, всякі завидники, національні бастарди й маняки. Убравши на себе лахміття моральних святош, сі людці й собі окселентували московсько-польським брехням, не потураючи на те, що зогиджуючи Союз, нічого самі не зискують, а українській справі безперечно роблять шкоду. Найсмішнішими з них були безперечно дурноверхі доктринери, політичні телята, що свідомо або вдавано носили ся з культом якогось особливого божка

„політичної непорочності“, воліючи цілий свій вік зостати ся безплодною під національним оглядом смоковницею, аби не зрадити того божка, аби не стягнути на себе поговору „своєї“ партії або юрби. Вони то на кождім кроці удавали святе обурення на „самозванчість“, „запроданість“ etc. Союзу, забуваючи або вмисне закриваючи очі на той факт, що в життю кожда акція розпочинаєть ся „самозванчо“ якоюсь ініціативною меншістю і що про самозванство рішав тут доля, чи вдасть ся ся акція, чи ні. Такими самозванцями були напр. перші християне і взагалі всякі революціонери, що викидали свій прапор серед темної ночі, во время люте Гурт їх міг бути більший або менший, але супроти маси все се була „купка“, яку перший ліпший філістер міг окричати „самозванцями“, покликуючи ся на те, що не було, мовляв, „правильних виборів“, „голосування“, „формального уповноваження“ й таке инше. На свій лад були самозванцями, як що брати приклади з новітньої історії Росії, й декабристи, й народовольці, а вже безперечно (з доктринерського погляду) була такою „купкою“ відома „група Освобождения Труда“ з Плехановим, Аксельродом і Вірою Засулич на чолі.

Всякий, хто брав хоч якусь участь в революційнім русі Росії, знав, як нераз складали ся різні організації, групи, комітети, як обсидали ся різні зїзди, конференції тощо, як стояла справа з мандатами на них. „Самозванці!“ — міг би закричати хтось з юрби — „хто вас уповноваживав?“

А одначе в історії революції не було се жадним самозванством. Були такі умови, що годі було відкрито виступати яко „законно“ вибрані представники партії чи течії, треба було *volens-nolens* обходити ся без неможливих в даних обставинах зверхніх декорацій виборів чи голосовань, треба було робити скоро, зібравши лише тих, кого вдало ся, й викинувши прапор, пропагувати свої думки й зміцняти свої ряди. Треба було навіть бути приготованим, що від тебе страха ради юдейська відпекають ся, дують і плюнуть на тебе, рятуючи свою шкуру...

І колиб стати на точку погляду далеких від живого життя доктринерів, то властиво ніколи ніяка зорганізована робота не була-б можлива. І люде чину не оглядали ся на евентуальні закиди та йшли без формальних повноважень, йшли за голосом свого власного сумління, в імя тих ідеалів,

які їм присвічували, йшли інстинктивно, керуючи ся не раз лише відчуттям настроєм маси, часто для неї самої ще темним, неусвідомленим гаразд. І сей інстинкт, хоч ломили вони при тім різні утерті заповіді, хоч не оглядали ся на різних уставлених (не раз гнобителями) божків, виводив їх на вірний шлях, йдучи котрим, творили вони невмирущі діла.

Колиб Союз оглядав ся на різні сплітки й поговори, на всякі дурні й смішні обвинувачення в самозванстві й запродавстві, то зоставало ся-б його членам хіба пролежати бездіяльно цілу війну на славетній українській печі й нічого не зробити в таку виїмкову історичну хвилю для рідного народу, для піднесення української справи на міжнародній арені, для розбудження національної свідомости в сотнях тисяч своїх полонених земляків.

Шевченко колись радив одній „великомучениці-кумі“ : Не насилуй природи й, коли не можеш „законно“ привести дитину, то „хоч раз єдиний соблуди!“ Очевидно, недостача формального мандату при завязанню Союзу (бо й якже можна було в несподіваним вибухом війни його дістати?) й поміч, яку він мав від урядів центральних держав у своїй діяльності, в очах різних політичних дітей є власне тим блудом, який Шевченко рекомендував своїй кумі, але-ж зате плодом сього „блуду“, сього непростямого з погляду своїх філістрів і чужих ворогів „гріха“ була й є жива національна робота, що має й матиме величезні, незвичайно гарні наслідки для добра Рідного Краю, зроблене, без пересадки й самохвальби сказавши, діло вікопомне! І от ради сеї роботи Союз відкрито й свідомо пішов тою дорогою, яка єдино можлива була в його обставинах. І його не болить, що від того „слава недобра про нього біжить“ і від своїх дурнів або страхополохів і від чужих ворогів з російським генеральним штабом і контррозвідкою на чолі. Живе національне діло, любов до рідної України були й є для нього найвищим законом, сильнішим за різні вигадані й накинені „божки“, культ котрих так дотепно висміює Винниченко в своїм останнім романі під сим заголовком. І Союз може сміло сказати разом з великим Кобзарем :

„Я так її, я так люблю
Мою Україну убогу. . .
За нею душу погублю. . .“

Таж обставина, що діяльність Союзу на користь Рідного Краю зійшла ся з стороннім інтересом—інтересом цен-

тральних держав, які йшли війною на ворога України—Росію, не є, samozрозуміло, ніяким злочиним проти України, бо, взявши собі за девіз відоме прислів'є „ворог мого ворога є мій приятель“, Союз ніколи не надужив сього приятельства на шкоду рідного народу, а на злочин супроти російської держави, на закиди „зради“ її—діячі Союзу можуть відповісти словами М. Драгоманова, що писав колись у відповідь на подібні обвинувачення за свою протиросійську діяльність з боку російської націоналістичної газети „Голосъ“ такі слова: „Хоча наші батьки й були «підданнями російського імператора», але ми не Росіяне ані по національності, ані по тому ґрунті, на яким працюємо. Ми не Московити, ми Українці; а що наша народність живе не тільки в Росії (де вона терпить і від уряду і також в дуже значній мірі від нетолерантності громадської опінії, надто централістичної), а існує і в Австро-Угорщині, то ми, працюючи для нашого народу, знаходимо оперте і в межах російського панування і поза царською імперією“ *).

А таке оперте в кращих людях австрійської України Союз, хвалити Бога, все мав і має.

В науку-ж доктринерам можемо сказати, що нам „по дорозі“ з центральними державами було стільки, скільки й Карлови Марксови по дорозі з герцоґом брауншвайзьким, коли він заходжував ся в 1863 р. коло організування з підмогою сього герцоґа особливого німецького легіону на поміч польському повстанню. Очевидно ся поміч була для Маркса важійшою за те, що там хтось назве його „агентом“ герцоґа!

І дійсно його називали таки агентом і то ще значно передтим навіть. Ціла європейська буржуазія в переляку від соціалістичного руху, провідником котрого був славетний автор „Комуністичного маніфесту“, обвинувачувала його, що він „працює на чужі гроші“.

В устах безцеремонних людей, що не перебирають в засобах поборовання своїх політичних противників, слова „агент“ і „запроданець“ річ звичайна, світова, сказав би. Не потрібно довго роздумувати над немилим явищем, не потрібно шукати причин і спонук до нього в своїх власних вчинках, чи вірнійше—злочинах, досить прикрити свою вину

*) Див. Собрание политич. соч., т. II, Париж, 1906, стор. 346—347 (Розбивка в цитаті належить Драгоманову).

вигуками на адресу немилої собі людини чи організації — „агент! запроданець! шпiон!“ і таким дешевим коштом спекатг ся непримного вглиблення у правдивий стан рiчей Се звичайна зброя, якої вживають пануючі в своїй боротьбі з пригнобленими. Знаючи ціну брехні й наклепу, вони шпiють свiдому неправду проти своїх противників при помочи відданої собі преси.

І до кого тільки не пришивано сеї ганебної латки, кого тільки не обляпувано багнукою! Не так давно кронштадська большевицька газета „Пролетарское Дѣло“ надрукувала протест проти обвинувачувань Ленiна й інших большевиків в запродавстві Нiмцям, в котрiм наведена ціла низка таких обвинувачувань. Варто послухати. Отже французькі дворяне часів великої революції винували завзятих революціонерів Гебертистів, що їх підкупили Англіїці; пізнійше їх буржуазні спадкоємці брехали на знаменитого революціонера-республіканця Оюста Блянкi, який 37 лiт перебув у тюрмі в боротьбі за ідеали свободи й рiвности, що він агент легітимістської партії Генриха V; ціла європейська буржуазія клепада, як уже згадувано вище, на К. Маркса, що він веде агітацію за чужі гроші; російська чорна сотня криком кричала в часі російсько-японської війни, що то за японські мiльони робить ся революція, у Думі-ж Пуришкевич і Марков нападали на Мiлюкова й кадетів, що їх купили Фiнляндці, а тепер уже самі кадети на спілку з чорносотенцями обвинувачують большевиків, що вони німецькі агенти, й сiєї чесної кумпанії підтягує меншевицька „Власть Народа“, орган того самого Чхеїдзе, котрого ще недавно обвинувачувало на підставі „документів“ на мицькiм фронтівiм зїзді, що він запродав ся з иншими товаришами Нiмцям *).

Подібних фактів можна навести очевидно силу-силенну. Так, до сеї історичної справки можна ще додати, що й Герцена називали свого часу московські пани то англійським, то польським агентом. А вже про Українців нема що й згадувати. Аджеж від 60 рр. аж до самого останнього часу наш рух iнакше не називано в Росії як польською інтригою, тiмчасом, як Поляки звали його — московською інтригою. Потім зроблено його австрійською інтригою, а тепер, здасть ся, обидві сторони згідно звуть його просто німецькою або пруською інтригою. Про пруські марки, які ніби-то беруть

*) Див. „Історична справа“. „Роб. Газ.“, ч. 98.

Українці, особливо галицькі, Поляки, а за ними й Москалі говорили дуже охоче ще перед війною (згадай знамениті ревелациї Раковського й Крисяка).

В часі війни російські націоналісти й не бачили инакшої причини українського руху, як в австро-німецьким підкупі, а проф. Ю. Кулаковський без обиняків обвинувачував у чорносотеннім „Кієвлянин-ї“ проф. М. Грушевського, що він австрійський агент. Тимчасом по сїм боці фронту вороги Грушевського ширили про нього иншу байку, що він є, мовляв, російський агент, скритий москвофїл, задача котрого перетягнути Галичину під Росію! Тяжко повірити, але се факт відомий багатьом, що проти проф. Грушевського рік тому точила ся з приводу сього справа у воснім суді! Одначе се не стало на перешкодї, щоб Москалі недавно знову піднесли напередодні бунту Корнілова обвинувачення проти цілої Центральної Української Ради, що вона є властиво німецькою екенозитурою.

Не минув сеї долї й инший український провідник, М. Драгоманів, проти котрого також, як знаємо, підносили ся різні підлі й недорічні обвинувачення. В 70 рр. Поляки, а за ними на жаль й деякі галицькі Українці брехали на Драгоманова, що він російський агент і pour le tsar de Russie ширить у Галичині соціалїзм, анархїзм і атеїзм! Хто не вірить, хай загляне до „Газети Шкільної“, де такі наклепи друкував Партицький, або до „Правди“, де повторяв їх Вол. Барвінський, не хочачи навіть помістити спростовання Драгоманова*). Кумедно, що ті самі брехні ширили проти Драгоманова, очевидно вже з инших мотивів, і російські революціонери: вони називали його царським агентом за його боротьбу з тероризмом (Згадаймо напр. обвинувачення з приводу участі Драгоманова у „Вольномъ Словѣ“).

Отже годї дивувати ся, що й „Союз визволення України“ стрїнули згадані вище обвинувачення. Се в порядку річей. Дивнїйше було-б, якби сих обвинувачень не було.

*) Див. М. Драгоманів, Дещо про львівських народовців і соціалїзм в Галичині (з приводу брехні „Руского Сїона“ та „Газети Шкільної“. „Громада“. 1879, кн. 4, стор. 361—370. Пор. ще тутже, стор. 111—112. Партицький писав напр., що „особа п. Драгоманова єсть і досі єще для нас загадочна“, що „п. Драгоманов єсть... тільки простим орудієм в руках ворогів Руси“). Одначе й по сїй статі Драгоманова Вол. Барвінський мав усе ж-таки сумну відвагу обстоювати при обвинувачуванню Драгоманова в підкупстві (Див. його замітки під характеристичним заголовком „Причинок до історії самозванних пророків і agents provocateur-ів“, „Правда“, 1879, вип. VII, стор. 3—4 окладинки; пор. також вип. VIII, стор. 531—532 „Фонд нігілістів“).

Очевидно, сидіти на лаві обвинувачених вкупі з Драгомановим і Грушевським для Союзу може бути лише великою честю.

II.

Переходжу тепер до розгляду, чи дійсно Союз розминувся у своїй діяльності з своїми земляками на російській Україні, чи дійсно його змагання не мали під собою жадної підстави, а його твердження щодо позиції російських Українців були голослові?

Союз усе стояв при тім, що російські Українці несподіваються царське ярмо й бажають вирватися з нього. І от тепер маємо змогу документально, на основі голосів офіційних представників російської України доказати, що Союз таки не помилявся, що справді річ мала ся так, як він голосив. І ці голоси людей з місць, з самої „правдивої“, не „емігрантської“ України мають для нас безперечну вагу, бо тепер уже ніхто не поєміє сказати, що се вигадки, байки „невідповідальних“ людей, як се дехто говорив на адресу Союзу.

Союз виступив речником українських самостійницьких змагань, підчеркую саме самостійницьких, бо ніхто з Союзу не поділяв і не поділяв в ультимативно-сепаратистичних тенденцій і, як відомо, Союз свого часу досить енергічно виступив проти підсування українському рухови подібних тенденцій.

Союз жадав від центральних держав в разі окупації якоїсь більшої частини російсько-української території створення з неї окремої державної одиниці, а лише в крайнім разі — в разі тривалого зайняття якоїсь меншої її частини—прилучення її до австрійської України й утворення з обох сих областей окремого українського автономного краю. Але се останнє не було *prim desiderium* Союзу, тільки те *malum necessarium*, на яке міг би він пристати, якби не вдала ся його максимальна програма, себто якби царат не впав і ціла Україна не повстала до нового життя.

Ідеалом Союзу була завжди вільна, незалежна українська держава і, вказуючи на те, що повстання такої держави було б також в інтересі осередніх держав, Союз ніколи не забував підносити, коли та в яких умовах сей інтерес — інтерес забезпечення центральної Європи від грізного сусіда з півночі—Московщини—сходить ся з укра-

їнським національним інтересом. Сі застереження Союзу зводили ся до певного мінімуму необхідних національно-політичних і економічних реформ, до переведення яких на думку Союзу повинні-б приступити центральні держави вже від самого початку окупації, при чім обовязково мала бути загарантована й негайно здійснена повна самодіяльність і самоуправа автохтонної української людности. Тільки виконенне сього основного домагання Союзу могло-б на його думку зднати тривкі симпатії окупованих країв до осередніх держав, тільки під сею умовою російські Українці могли-б уважати їх за своїх дійсних визвольників.

Урочисте приречення сповнення українських самостійницьких домагань і відповідне поступованне союзних військ на окупованій території мали-б—казав Союз—рішучий вплив на настрої її людности, котра-б тоді не мала ніякої причини жалувати за передвоєнним станом. Тільки таке поступованне могло-б прихилити російських Українців до центральних держав, а зміна фронту України проти Росії під сими умовами не була-б ніякою фантазією, а зовсім певною річю, бо Українці дійсно бажать собі розбиття своєї неправленої тюрми, дійсно хотять вирвати ся на волю, але не на волю, а не на нову якусь неволю. Варварське-ж поступованне російського уряду в Галичині й Буковині під час їх окупації тільки підсичує сю ворожнечу російських Українців до своєї „вітчини“ Росії.

Такі були провідні думки Союзу*). І що він вірно оцінював ситуацію й настрої на Україні, показуєть ся тепер зовсім виразно з заяв і голосів самих російських Українців, часто навіть таких, що були досить міцно звязані з російським життям. Се очевидно надає тільки більшої доказовости їх словам. Щож говорять вони? Послухаймо! Читачі „Вістника“ пригадують собі інтервю відомого українського діяча проф. М. Василенка зі співробітником московського „Утра Росіи“. В розмові з російським журналістом ще в самім початку революції признав д. Василенко (пізнійше куратор київської шкільної округи, а потім товариш міністра освіти при революційнім уряді) зовсім відкрито, що „політика упавшого правительства в середині держави й зокрема його міри під впливом зграї пройдисвітів у Галичині довели до того, що в останніх часах старого режиму на Україні стали зростати, особливо серед молодіжи, крайно сепарати-

*) Ширше про се див. в статі А. Жука про „Союз визволення України“ в „Пам'ятковій книжці“ Союзу.

стичні течії, висловом яких було гасло самостійної України. В більше поміркованих українських верствах так само почала брати перевагу байдужність до долі Росії як держави, що особливо було небезпечне в годину війни*).

Подібну заяву зложив, як доносить краківський „Czas“ у дописи з Стокгольму, представник Українців на засіданню київського губернського земства, сказавши, що перед революцією російські Українці бажали побіди центральних держав**).

Те саме читаємо і в брошурі д. Петра Стебницького, теперішнього комісара для України при тимчасовім правительстві, „Україна и Украинцы“ (Петроград, 1917), виданій по російськи для інформування російського громадянства про українську справу. Подавши картину розвитку українського руху, переходить д. Стебницький в кінці своєї брошури до відношення Українців до російської держави в часі війни. Належачи до тих кругів українського громадянства, що бачили кращу долю Рідного Краю в повільній демократизації російської держави й тому стояли за тісним співробітництвом українського громадянства з поступовими кругами російської суспільности, д. Стебницький очевидно уникає надто гострих виразів, щоб не дразнити Москалів, і вмьєне підчеркує льояльне відношення до Росії на початку війни близьких йому українських сфер і їх преси, — адвокатський спосіб, щоб більше розжалобити читача тими „незаслуженими“ репресіями, які спали на бідних льоялістів і які ніби-то мимо всього не вивели їх з того льоялізму, бо „опозиційні настрої, основані на спочуттю до Галичини, спостерігали ся переважно в гуртках української молодіжи й впливової ролі не грали“, навпаки, старше покоління поклало на ніби-то надії на відомий маніфест Николая Николаевича й перейняте було „оптимістичними сподіваннями“ на „не менш справедливе відношення (уряду) до українського населення, як і до інших народностей Австрії“, і навіть „в можливім прилученню Галичини до Росії вбачало свої добрі сторони: зміцнення кадрів української інтелігенції й перспективу інтенсивної національної роботи з помічю галицьких громадських сил і політичного досвіду“. Але — стверджує д. Стебницький — „тим тяжче було розчарування.

*) Див. „Утро Россія“ з 14/IV н. ст. (Пор. „Вістник“, ч. 150, стор. 306).

**) „Czas“ ч. 188 з 23/IV н. ст. (Пор. „Вістник“ ч. 149, стор. 303).

Виявлений в Галичіві свідомий вандалізм російських властей до української культури розкрив очі українському громадянству на дійсні завдання російської політики. Потрясаючі вражіння галицьких подій зробили крутий перелім у настрою навіть таких Українців, які давно затратили національну свідомість, тісно зливши ся з російськими громадянськими кругами. В українським громадянстві різко зміцніли пораженьчеські*) течії. Стало ясно, що перемога Росії несе з собою Українцям не свободу, а перемогу реакції й продовження давньої політики насильства й безправства. В крайніх течіях українського громадянства проявила ся навіть німецька „орієнтація“ яко наслідок повної затрати віри в кращу будучність української народности під російською управою“. І хоч „широкі круги української інтелігенції — запевняє автор—не стали на сю точку погляду, обмеживши ся лише заявою своєї неутральности, але (слухайте!) активна поміч російській політиці зробила ся неможливою для українського почуття“**).

Далеко гостріше висловлює ці настрої другий, значно радикальніший український діяч д. С. Єфремов у статі „В суточках“, друкованій в кїївській „Новій Раді“. Уступ, присвячений характеристиці відношення російських Українців до Росії, настільки цікавий, що читачі певне не візьмуть мені за аде, що я приточу його в цілости.

„Нам, Українцям — каже д. Єфремов — російська державність завжди була чужа й ворожа своєю політикою щодо Рідного нашого Краю. Не кажучи вже про національну політику самодержавя, що замірялась просто викреслити Українців споміж живих націй, не згадуючи про систему задушуння в культурних справах, коли величезний народ навмисне держано в темноті, аби він не розумів, що і на віщо роблять з ним, — навіть економічна політика самодержавя щодо України держалась на самім насильстві, на самій експлоатації, на нелюдським здирстві. З України воно забирало все, Україні не повертало нічого.

Така Росія, якою вона була до революції, не викликала у нас, свідомих синів нашого народу, ніякої симпатії й прихильности. Ми сміло могли полишити її на власну долю й пучкою не ворухнути,

*) „Пораженьчеський“ — слово, утворене в Росії вже в часі сеї війни для означення тих, хто бажає поразки Росії.

***) Див. згадану вище брошуру, стор. 42—43.

щоб здержати її на краю безодні. Ми бачили, що царизм непохитно до тієї безодні пхав державу, але були в становищі сторонніх глядачів, дбаючи тільки про те, щоб, падаючи, вона й нас не потягла за собою. Ми, що бороли ся за федерацію вільних народів та автономію України, бачили виразно, що в царській Росії се було тільки мрією і зневір'є закрадало ся в серце: чи варто думати про той наскрізь прогнилий організм і чи не краще, коли він раз сконає й розв'яже в решті руки народам, яким тільки світ зав'язано за сим нелюб'ям подружс*).

Нарешті в останнім часі зайвий раз potwierдив правду всіх попередніх заяв В. Винниченко з приводу свого інтерв'ю з кореспондентами французьких газет „Intransigeant“ і „Victoire“, яке наробило стільки шуму. Один з кореспондентів оголосив, що Винниченко признав ся, ніби-то в Центральній Українській Раді „засідає певна скількість германофілів“. Винниченко одначе заявив у своїм спростованню, уміщеним в ч. 108 „Робітничої Газети“, що слова його кореспондент перекутив, що в дійсности сказав він таке: „До революції в кругах українського громадянства з причини жорстоких утисків царату над українством існували германофільські течії. Але по революції вони цілковито зникли“ й далі: „Недовіре уряду до змагань Українців і супротивлення їм в тій чи иншій формі дійсно викликає сепаратистичні тенденції серед крайніх гуртків, але не в формі тяготіння до Австрії й Германії, а в змислі повної самостійности України“.

До всіх сих голосів коментарів не треба, вони проречисті самі по собі.

Таким чином маємо свідoctва цілого ряду авторитетних українських діячів, які в цілости покривають ся з орієнтацією Союзу. Як бачимо, вони дуже красномовно доводять правдивість тверджень Союзу щодо вастрою на Україні. Заява „Української Жити“ нічого не змінює. Аджеж кождому ясно, що була вона примусова і не виявляла дійсних почувань щирих синів свого краю. Написана вона була з цілю рятувати, що дасть ся, від того страшного походу на українство, який розпочав російський уряд з вибухом війни. Годіж було-б вимагати, щоб легальна преса за царського

*) Див. „Нова Рада“, ч. 29 з 16/V н. ст.

режиму могла висловлювати ся инакше, як „прим'явительно къ подлости“ існуючого ладу. Розуміть ся, краще було-б зовсім мовчати, але, як згадано вже, своєю декларацією хотіли певні круги оборонити бодай дещо з українського стану посідання. На оправданне її можна сказати хіба одно, що написана була вона й оголошена в найкритичнійшій хвилі війни, коли царські армії заляли цілу австрійську Україну, коли звідусіль ніс ся тріумфуючий клич „*finis Ucrainae!*“.

З тим більшою енергією продовжав саме тоді наш Союз свою діяльність, твердо стоячи при тім, що правда таки буде по його боці, що буде *finis*, тільки не Україні, а її ворогови. І не спинила сеї його енергії й згадана вище заява „Украинской Живни“, котрою нераз пробували засоромити його вороги українства. Він надто добре знав правдивий стан річей, щоб засмутити ся сею заявою, бо ще задовго перед війною ясно почало означувати ся невдоволення Українців з їх становища в Росії. Правда, керуючі партії (властиво, розбитки сих партій, значно проріджених під час реакції й загнаних у підземелле) офіційно висловили ся проти будування долі України на непевнім ґрунті назриваючого міжнароднього конфлікту, зовсім слушно доводячи, що поки Україна знаходить ся в межах Росії, доти треба працювати, аби її долю в сих межах зробити знесною. А до сього місця ся йти або шляхом внутрішньої російської революції (за сям стояла українська соціалдемократія), або шляхом органічної роботи, шляхом повільної перебудови Росії на демократичну державу. За сеї другий шлях висловлювали ся уміркованійші діячі, головно представники головної української партії—демократично-радикальної. Вони доводили, що Українці повинні змагати до демократизації Росії, а для більшої успішности своєї праці єднати ся з демократичними елементами інших народів Росії, передовсім же найсильнішого з них—московського народу. Такі саме думки й були положені в основу плятформи відомої загально-української організації в передвоєннім часі — „Т. У. П.“, себто „Товариства Українських Поступовців“. Одначе відносячи ся негативно до передчасного звязування української справи з зовнішніми подіями, українські діячі не могли не думати про свою позицію в разі наступлення сих подій. Уважаючи свої сили, сили свідомого українства, надто слабими, щоб воно могло відограти якусь самостійну, активну ролю в сих подіях, Українці вибрали одиноко можливу в їх становищу позицію—позицію не в т р а л ь н о с т и .

Свого часу в українських кругах, особливо за кордоном не мало було сміху з приводу сеї позиції „неутралітету лежачого“, як дотепно висловила ся „Рада“, одначе й ся позиція була надто характеристична, аджеж своїм вістрем звертала ся вона властиво проти Росії, котрій відмовляла тим самим усякої активної помочи. Умірковані верстви українства, як бачимо, вже далеко перед війною означили своє становище, котре з бігом війни прибрало ясно окреслену форму — форму повної байдужности до держави-тирана, до держави-тюрми: хай, мовляв, вона й западець ся, ми й пальцем не кивнемо, щоб її рятувати, як влучно висловив ся д. С. Єфремів. Активної сили, правда, не маємо досить, щоб штурхнути свого ворога в пропасть, та й не будемо одначе й боронити його: хай собі гине!

Радикальнійші елменти не могли, розуміть ся, помирити ся з сею пасивністю й висловом їх настроїв та змагань і була діяльність „Союза визволення України“. І як бачимо з наведених вище голосів, сі настрої й змагання в часі війни тільки зміцніли, набрали більшої сили.

Очевидно, революція значно змінила їх, направивши їх у инший бік. Віджила надія, що і в межах Росії дасть ся таки уладити вільне життя, бо явила ся змога творити його. Тим самим мусіли ослабнути всякі „орієнтації“, тим більше, що у себе вдома бачило ся і бачить ся не лише більше можливостей для розвитку, але й більше досягнених уже здобутків ніж у славнозвісним „українським Пемонті“, відданім на безроздільну власть Полякам.

Такий хід подій на Україні примусив очевидно й Союз зайняти відповідне становище. З появою на російській Україні своєї законної національної влади — Центральної Української Ради й Генерального Секретаріату — зложив Союз накинений йому обставинами мандат репрезентування рідної нації, котрий мусів він узяти на себе для її добра во время люте. Се нове становище Союза знайшло свій вислів у відомих його ухвалах з дня 2 мая сього року. Уже сам сей факт як найвиразнійше свідчить проти всяких обвинувачень Союза, що був він на чужих услугах. Не згадуємо вже про його, однозгідне з цілою українською нацією на всім просторі України, становище супроти акту 5 падолиста або новітших проєктів на тему сього акту.

Подібні акти йдуть проти тої політичної лінії, яку рекомундував Союз осереднім державам супроти України, і

безперечно відібує ся на настрої наших закордонних земляків і на їх дальшій позиції у сій війні.

Певна річ, що російські крутіїства в справі автономії України сильно знеохочують Українців до російського правительства й до самої російської держави яко такої й чим раз більше сприяють самостійницькому рухови, що так влучно підніс проф. М. Грушевський ще в самім початку революції*). Але будувати на сїм настрої центральним державам тепер уже годї, хочби вони навіть і не скакали в польську гречку. Момент для визволення вже минув безповоротно! А найновішими скаканнями у сю гречку його очевидно не привернеи, хіба навпаки!

Тепер похід осередніх держав на Україну можуть зрозуміти російські Українці лишень як намір розширити межі Польщі дальше на Схід, до Дніпра, а не як поміч проти Москваля і ніякі старання деяких дійсно невідповідальних ніби українських „діячів“ по сїм боці фронту нічого не вдіють проти такого зрозуміння, хочби й не знати яку революційну чи „соціал-революційну“ тогу вбирали вони на себе, й плодом їх зусиль зостануть ся хіба лише славетні „стокгольмські телеграми“ Тому варто подумати над сим усїм тим, що мріють з весною рушити на Київ і Одесу. Тут уже й ніяке розширення українського стрілецького полку не поможе, бо й ціла бригада або й корпус з найпопулярнішим чоловіком на чолі видасть ся по тамтїм боці нічим иншим, як „корпус-ом посилков-им“ польського війська, котре має пітина здобуттє Правобережа.

А супроти подібного замаху на цілість України всі без різниці Українці можуть бути тільки одної думки—бороти ся проти нього за всяку ціну. Нічого доказувати, що Союз і в данім разі не піде проти життєвих інтересів Рідного Краю.

*) Пор. кізцевий уступ статі „Повороту нема!“ (Див. „Вістник“, ч. 150.)

В руках кожного Українця повинно найти ся
дешеве видання Союзу визволення України:

Володимир Дорошенко

УКРАЇНСТВО В РОСІЇ.

Новіші чася. З численними портретами, між иншим діячів, що
відіграють найживішу роль в теперішнім українським русі.

Стор. 116.

— —

Ціна К 1·20.

По представленню початків українського відродження, сорокояох років
з славним Кирило-Методіївським Брацтвом, 50, 60, 70 і 80 pp. з діяльністю Дра-
гоманова автор можливо ловно оповідає про оживленне українського руху перед
першою революцією, здобутки першої революції й реакцію, дотягаючи своє опо-
відання до воєнного часу включно.

Найдешевша українська книжка в часі війни!

Др. Льонгін Цегельський:

Русь-Україна а Московщина-Росія.

Друге, перероблене видання.

Книжка обіймає 128 стор. друку й має карту України,

а коштує лише 80 сот.

Кожен Українець мусить зазнайти ся з минушиною
свого народу, мусить пізнати, за що славні наші діди про-
ливали свою кров, чим був колись — не дуже ще давно—
наш Рідний Край, наша Україна.

Коли якийсь гурток замовить зразу 10 або більше при-
мірників, то за пересилку не буде пічого рахувати ся.

Найкраще прислати гроші наперед, бо посліплатою
пересилка дорожша.

≡≡≡ Bund zur Befreiung der Ukraina. ≡≡≡

Wien, VII., Josefstädterstraße 79.

Купуйте дешеві й загально-доступні видання
Союза визволення України:

	к.с.
1. В. Антонович. Хмельниччина в повісті Г. Сенкевича . . .	—'40
2. М. Богданович. Білоруське відродження	—'40
3. Іп. Бочковський. Фінляндія та фінляндське питання . . .	1'20
4. Н. Boczkowski. Ukrajina a ukrajinská otázka. (Україна й українське питання.) По чеськи. З картою України . . .	1'—
5. Вяч. Будзиновський. Як Москва нищила Україну	—'60
6. М. Возняк. Наша рідна мова. З 18 портретами	—'20
7. Памяти Івана Франка. Опис життя, діяльності й похорону. Зладив М. Возняк. З 12 малюнками	1'—
8. Вол. Гнатюк. Національне відродження аєстро-угорських Українців (1772—1880 pp.)	—'80
9. Вол. Гнатюк. Українська народна словесність.	1'—
10. Prof. M. Hruschowskyj. Die ukrainische Frage in historischer Entwicklung (Укр. справа в історичнім розвитку) . . .	—'50
11. Проф. М. Грушевський. Як жив український народ.	—'50
12. М. Грушевський. Якої автономії і федерації хоче Україна . . .	—'40
13. Вол. Дорошенко. Українство в Росії. Найновіші часи. З численними портретами	1'20
14. Памяткова книжка Союзу визволення України і календарь на 1917 р. з 103 іл. Ціна 250 опр. прим.	3'70
15. О. Кириленко. Українці в Америці	—'50
16. В. Короленко. Як упала царська влада в Росії	—'60
17. О. Кобець. В Тарасову ніч. З образками	—'50
18. О. Кобець. З великих днів. З образками	—'50
19. Др. І. Крип'якевич. Українське військо. З малюнками . . .	—'40
20. Dr. E. Lewuskyj, Galizien	—'60
21. Др. Е. Левицький. Дяги з Німеччини	—'80
22. Др. М. Лозинський. Галичина в життю України	—'60
23. М. Лозинський. Іван Франко. З портретом Ів. Франка . . .	1'—
24. Др. М. Лозинський. Михайло Павлик	—'40
25. Др. Осип Назарук. Слідами Українських Січових Стрільців. З малюнками	3'50
26. Др. Іван Пулюй. Ukraina und ihre internationale politische Bedeutung	—'80
27. St. Rudnyckyj. Ukraina. Land und Volk. Бр. 10'— в полотні 12'—	
28. О. Сноронис-Іолтуховський. Значінне самостійної України . . .	—'20
29. Проф. С. Томашівський. Церковний бік української справи . . .	—'30
30. М. Trotzkyj. Die ukrainische national-politische Bewegung . . .	—'50
31. М. Троцький. Литовці	—'40
32. М. Троцький. Як прийшло в Росії до революції	—'60
33. V. Choma-Dovskl. Ukrajina i Ukrajinci (по хорватськи) . . .	1'—
34. Др. А. Цегельський. Русь-Україна і Московщина-Росія . . .	—'80
35. Др. Андрій Чайковський. Петро Конашевич Сагайдачний . . .	—'40
36. Чужинці про українську справу	—'40
37. Т. Шевченко. Кобзарь. 2-й випуск	1'—
38. Проф. І. Шишманов. Роля України в болгарськім відродженню . . .	—'20

Набувати можна отсі всі книжки в Адміністрації видань Союзу визволення України. Wien, VIII., Josefstädterstr. 79, II. St., T. 6.

На заданне висилаєть ся поштовий чек ч. 107.090.

Ціна 50 сот.

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is extremely faint and illegible.

7